

ISKOLAI KÖNYVTÁRAK KÖZPONTI ELLÁTÁSA

MEZEI GYÖRGY

Az iskolai könyvtárak központi ellátásának gondolata már a 70-es évek elején, kevéssel az 1971. decemberben megjelent "Irányelvek"¹ kiadása után felmerült a könyvtárosokban. Megerősítették bennünk ezt a gondolatot a külföldi könyvtárakban (pl. a gelsenkircheni és a brémai Városi Könyvtárban²) látott hasonló kezdeményezések. Erősítő tényező volt még az új általános iskolai tanterv bevezetése, amely végleg szakított a korábbi egykönyvűséggel és alapvető követelménynek tekinti a korszerű iskolai könyvtár meglétét, amely a tanár és tanítvány számára egyaránt az önálló ismeretszerzés műhelyét jelenti. Az iskolai könyvtárak különösen fontosak az ingerszegény környezetben élő, hátrányos helyzetű tanulók számára, akiknek az iskolai könyvtár az olvasóvá váláshoz életre szóló indítást adhat, pótolhatja a családi impulzusokat.

A szépen és gondosan megfogalmazott irányelvek azonban korántsem biztosítják mindenütt az elvek megvalósításához szükséges gazdasági erőforrásokat, ezek megszerzése érdekében sokszor kell kitartó és küzdelmes érveléssel az erre illetékes gazdasági szervek-nél felvilágosító munkát végezni.

A 80-as években a szorító külső és belső gazdasági tényezők hatására ismét előtérbe került a közös fenntartású iskolai és közművelődési könyvtárak gondolata (a cikk végén található válogatott irodalomjegyzékből kitűnik, hogy sokan és sokféle módon, több oldalról közelítették meg ezt a kérdést). A magam részéről a következőkben két megoldási modellt szeretnék felvázolni, talán ezeknek ismerete is előbbre viheti az ügyet. Az első, a teljes közművelődési integráción alapuló, az ajkai Városi Könyvtár által kidolgozott ellátási rendszer; a második, könyvtárunk, a győri Városi Könyvtár által működtetett, nem integrált ellátási megoldási változat.

Az *ajkai* integrált ellátási rendszer beindításakor a jogi rendezés alapja az ajkai Városi Tanács 13.395/1979. sz. utasítása volt, amely megbízta az ajkai Városi Könyvtárat, hogy a város általános iskoláinak könyvtárait (8 egység), központi ellátásban részesítse, egyben intézkedett az erre a célra szolgáló költségvetési összegek megfelelő átcsoportosításáról. Az átcsoportosítást megkönnyítette az, hogy Ajkán az általános iskolák központi gondnokság útján gazdálkodtak, a könyvtári fejlesztésre szolgáló hitelek addig sem voltak az egyes általános iskolák kezelésében. A rendszer megindulását megelőző értekezleten ellenvélemények is voltak; nem minden iskolaigazgató vette jónéven, hogy az általános iskolai könyvtárak állományát a Városi Könyvtár gyarapítsa.

A városi könyvtár az iskolai könyvtárak ellátására egyidejűleg 1 fő létszámot és 50 000,— Ft könyvbeszerzési hitelt kapott. 1980-ban már 80 000,— Ft volt a könyvbeszerzésre fordítható összeg, ma pedig már nem különítik el a Városi Könyvtár költség-

vetésében az iskolai könyvtárak fejlesztésére biztosított keretet. 1983. évben 250 000,- Ft volt a könyvtár beszerzési kerete, ebből az iskolákra kb. 110 000,- Ft jutott. A Városi Könyvtár ma már módszertani irányítást és segítséget is nyújt az iskolai könyvtáraknak, a hálózatba tartozó más letéti könyvtárakhoz hasonlóan. Az ellátási rendszer keretében összesen 4443 iskolai tanuló részesül központi ellátásban, ebből beiratkozott olvasó 1431 fő.

Az iskolai és az ellátó rendszert működtető Városi Könyvtár feladatait, a jogokat és kötelezettségeket 24 pontban foglalták össze. A megállapodást minden iskolával külön megkötik, amelyet a könyvtár és az iskola igazgatója írja alá, érvényességéhez szükséges a Művelődési Osztály vezetőjének jóváhagyása. A megállapodás rendkívül körültekintően intézkedik az iskolai könyvtárak eddigi állományának átvételéről, annak leltározásáról állományellenőrzés útján. A selejtezésre kiválogatott anyag is a Városi Könyvtár állományába kerül. A további állománygyarapítás az iskolák érdekeinek messzemenő figyelembevételével történik: valamennyi iskola részére biztosítják az "Új Könyvek" állománygyarapítási tanácsadót és az iskola az Új Könyvekben szereplő törzsszám közlésével kérheti a Városi Könyvtártól a szükséges példányszámot. A beérkezett igényeket összesítés után a Városi Könyvtár rendeli meg, és a központi feldolgozás után juttatja el az igénylő könyvtárhoz. Lehetőség van arra, hogy az iskolai könyvtár állományát átcsoportosítás vagy antikvár vásárlás útján is gyarapítsák.

Az iskolai könyvtárak állományáról a Városi Könyvtárban sommás raktári lapot vezetnek, ez segítséget nyújt a szerzeményezéshez és a könyv útja is nyomon követhető. Az ellátó központ folyamatosan segíti az állomány épségének védelmét kötetés, folyamatos selejtezés útján, és gondoskodik arról is, hogy a 3/1975. sz. KM-PM együttes rendeletben meghatározott leltározást a megfelelő időszakban elvégezzék.

A feldolgozás során a katalóguscédulák jelölése és irányítása központilag történik, az iskolai könyvtárosok kötelessége, hogy azokat a mindenütt egységesen szerkesztett szótárkatalógusba beosszák szerző, cím, földrajzi hely és tárgyszó alapján. Az állomány összesített nyilvántartását kibővített adatokat tartalmazó törzslapok segítségével végzik. A törzslap nemcsak a központ által kiadott és visszavett kötetek darabszámát mutatja, hanem választ ad az állomány csoportok szerinti megoszlásáról, és tartalmazza az állomány értékadatait is.

A győri Városi Könyvtár által kezdeményezett megoldásnál a kiindulás alapfeltétele volt az, hogy az iskolai könyvtárak külön hálózatban maradjanak, és a tanácsi közművelődési könyvtárak tapasztalataik átadásával segítsék az iskolai könyvtárak hálózatba szerveződését, a központosított ellátórendszeri szolgáltatás megteremtését. Ezért első lépésben kísérleti jelleggel működő iskolai könyvtári központ létrehozását kezdeményeztük, amely a Városi Könyvtár részlegeként működik, mindaddig, amíg nincsen arra alkalmas pedagógiai intézmény, amely a könyvtári ellátás megszervezésének és fenntartásának további gondjait magára vállalja. Az első két évről röviden már beszámoltunk a Könyvtáros 1979. évi 12. számában, így az ott közölteket nem ismétlem.³

A győri modell esetében a két hálózat nem integrált, hanem egymás melletti, mellérendelt szervezeti formában működik. Az anyagi eszközöket is külön kezeljük, amelyre az államháztartásban bevezetett kettős könyvvitel miatt is szükség van. A beszer-

zett könyvtári dokumentumok az iskolai könyvtári központ leltári nyilvántartásába kerülnek, az egyes iskolák innen kapnak letéti állományt. A beszerzés teljes mértékben az "Új Könyvek" jelölései alapján történik. Az ajkai megoldással szemben Győrben nem vették át az iskolai könyvtárak korábbi állományát, és nem korlátozták az iskolákat az önálló könyvbeszerzésben. A központi ellátásra a Városi Tanács először póthitel formájában nyújtott lehetőséget, 1980. év óta azonban az előirányzat külön tétel formájában a Városi Könyvtár költségvetésében szerepel. A kezdeti évi 150 000,— Ft, az 1983. évre már 400 000,— Ft-ra emelkedett. Ezt az emelkedést magyarázza az is, hogy először csak tíz általános iskola tartozott az ellátó rendszerbe, ma már a város valamennyi általános iskoláját bekapcsoltuk a szervezetbe.

A táblázat a letétbe adott állomány évenkénti alakulását szemlélteti

Iskola	Könyv (db)						Össz.
	1978	1979.	1980.	1981.	1982.	1983.	
Ady	416	276	233	354	136	199	1614
Balassi	415	275	232	354	138	199	1613
Gárdonyi	416	276	232	354	136	199	1613
Móra	416	276	233	354	136	199	1614
Móricz	416	275	232	354	136	199	1612
Münnich	452	275	233	354	145	199	1658
Ságvári	416	275	232	354	136	199	1612
Váci	415	275	232	354	136	199	1611
Zalka	415	276	232	354	136	199	1612
Kék Iskola	416	276	233	355	136	199	1615
Piros Iskola	208	558	332	377	158	214	1847
Zöld Iskola	90	304	259	1609	158	214	2634
Gombos	—	—	—	344	221	288	853
József A.	—	—	—	352	221	288	861
Kossuth	—	—	—	340	221	288	849
Kun Béla	—	—	—	347	220	288	855
Németh L.	—	—	—	345	220	288	853
Petőfi	—	—	—	347	220	288	853
Radnóti	—	—	—	332	219	288	839
Barna I.	—	—	—	363	219	288	870
Tárogató u.	—	—	—	—	—	261	261
Összesen	4491	3617	2915	8297	3448	4983	27751
Kötelező irodalom állománya:					500	1110	1610
Összesen							28361

1983-ban a város általános iskoláiban 16 552 fő volt a tanulók száma, és ezeknek több mint 50%-a, vagyis 8386 volt beiratkozott olvasó. Így tehát nem számítva az iskolai könyvtárak saját állományát egy tanulóra 1,77 kötet, egy olvasóra 3,5 kötet letéti állomány jutott. 1982. évtől a kötelező olvasmányok nagyobb számban történő beszerzését is megkezdtük, jelenleg 1610 kötetre rúg ez az állomány.

**Az Iskolai Könyvtári Központ állományának műfaj szerinti
megoszlása és értéke**

Év	Szépirodalom	Szakirodalom	Ifjúsági	Összesen	Érték e/Ft
1978	2792	132	1565	4489	273,8
1979	5179	324	2587	8090	309,3
1980	7447	423	3237	11107	428,6
1981	11348	1394	5384	18126	706,0
1982	15683	1583	6832	24098	976,7
1983. IX. h.	18181	1970	9310	29361	1190,7

A táblázatból is kiolvasható egy örömteli-dinamikus fejlődés, amely egyúttal gondjaink növekedésével is együtt jár. Bár a Városi Könyvtár az iskolákkal kötött szerződésben nem vállalta sem a módszertani tanácsadás, sem az állomány iskolai elhelyezésének gondjait, számunkra is nehézséget jelent az, ha az iskolák az általunk juttatott állományt nem tudják megfelelően elhelyezni, és ebből adódóan hiányok keletkeznek. Ezért ma egyik sürgető kérdés az, hogy az iskolákban jó elhelyezést szerezzünk a kiküldött könyvek számára. Ez a probléma a forrása annak is, hogy az iskolák igazgatói különböző módon ítélik meg az Iskolai Könyvtári Központ szolgáltatásait. Többségük kedvezően nyilatkozik szolgáltatásainkról, a kisebbség viszont szívesen lemondana könyvszállítmányainkról azért, hogy ne kelljen azok elhelyezéséről gondoskodniuk.

Az Iskolai Könyvtári Központ működésének jogi megalapozása a Győr Megyei Városi Tanács VB Művelődési Osztályának 13 922/1977. VIII. sz. leiratán nyugszik. Ezek szerint a Központ kísérleti jelleggel működik, és szolgáltatásait az iskolákkal kötött együttműködési megállapodás alapján végzi. A megállapodás fontos része, hogy az iskola, mint intézmény felelős az állomány védelméért és a felmerült hiányok megtérítéséről gondoskodni köteles.

Két modell – kétféle megoldás, egy cél érdekében: az iskolai könyvtári ellátás javítása, hozzájárulás a pedagógiai célkitűzések megvalósításához.

IRODALOM

1. Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására. Művelődésügyi Közlöny. 1971. 24. szám

2. MEZEI György: Integrációs törekvések az NSZK könyvtárügyében. Győr, Kisfaludy Károly Könyvtár, 1974. 41 p.
3. LAKICS Hilda: Általános iskolai könyvtárak központi ellátása. = Könyvtáros. 29. évf. 1979. 12. sz. 728.p.

VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK (Összeállította: Rogács Istvánné)

- BALÁZS Mihály: Véleményem szerint. = Könyvtáros. 32. évf. 1982. 7.sz. 379.p.
- BÁNHEGYI Gyuláné: Közös fenntartású közművelődési és kettős funkciójú könyvtárak a fővárosban. = Könyvtáros. 32. évf. 1982. 8.sz. 444–447.p.
- Egy könyvtár – két funkció. = Könyv és nevelés. 21. évf. 1979. 6. sz. 237–238.p.
- KÁROLY Edit: Nógrádi terv a könyvtárak összevonására. = Könyv és nevelés. 22. évf. 1980. 6. sz. 256–260.p.
- KOVÁCS Emil: Az iskolai könyvtárhálózat kiépítésének folyamata Komárom megyében. = Könyv és nevelés. 25. évf. 1983. 2. sz. 47–55.p.
- MÉSZÖLY Magda: Az iskolai könyvtárak működési kérdései a rendeletek tükrében. = Könyvtári Figyelő, 29. évf. 1983. 1. sz. 11–24.p.
- PAPP István: A szomszéd rétje. = Könyvtáros. 32. évf. 1982. 7. sz. 410–411.p.
- TISZAI Lajos: Jó házasság lehetne. = Könyvtáros. 32. évf. 1981. 6. sz. 351–352.p.
- BÁNHEGYI Gyuláné: Közös fenntartású közművelődési és kettős funkciójú könyvtárak a fővárosban. = Könyvtári Híradó. 25.évf. 1981. 4. sz. 17–18.p.
- BICSÁK Lászlóné: Összevont iskolai és közművelődési könyvtárak a nyíregyházi járásban. = Pedagógiai Műhely. 7.évf. 1981. 3.sz. 75–78.p.
- A győri rádió ankétja az iskolai könyvtárakról. = Vas Megyei Könyvtári Értesítő. 11.évf. 1981. 3.sz. 23–32.p. (A beszélgetésben Hanga Mária, Z. Szabó László, Bakonyi Antal, Kéner Gábor és Polgár László vettek részt.)
- Könyvtár a kocsmában. Riporter: Reszler Gábor. = Kelet-Magyarország. 1982. július 17. 8.p. (A beszélgetés résztvevői Biczák Lászlóné, Bujdosó Mihály, Kovács Lászlóné és Kovács László voltak.)
- PÉTER Iván Tamásné: Tapasztalatcsere. = Könyvtári Híradó. 25.évf. 1981. 4.sz. 20–21.p.